

«مطالعه و ارزشیابی فعالیت‌ها و برنامه‌های تربیتی و جایگاه آنها در آموزش و پرورش کنونی» به عنوان یکی از وظائف کمیسیون فعالیتهای تربیتی سناد نغمرسنادی نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران قلمداد گردیده است و دفتر مشاوره و تحقیق سرمایه‌گذاری جدی روی این مطالعه نمود تا در برنامه‌ریزی‌های بعدی از آن بهره‌مند گردد.

هدف این مطالعه از یک سو ارزیابی از مجموعۀ برنامه‌ها و فعالیتهایی است که امور تربیتی از ابتدای تأسیس تا بحال انجام داده با می‌دهد و از طرف دیگر ترسیم جایگاه این فعالیتهای در مجموعۀ برنامه‌های آموزش و پرورش می‌باشد. موضوع اول مستلزم بهره‌گیری از پژوهش‌ها و ارزشیابی‌های متعددی است که تاکنون از برنامه‌های امور تربیتی صورت پذیرفته و دومی بیشتر مستلزم یک استنباط و برداشت کارشناسی است که از وضعیت فعلی (و احیاناً مطلوب) برنامه‌های تربیتی در کل نظام آموزش و پرورش امکان‌پذیر می‌باشد. در گزارش حاضر توجه به دو نکته مفید است.

الف - تنظیم و تقسیم‌بندی عناصر و اجزای نظام برنامه‌های تربیتی در یک چهارچوب کلی که حسی‌المقدور از جامعیت برخوردار باشد و از طرف دیگر ارزیابی آنها بطور آسانتر و قابل فهم‌تر امکان‌پذیر گردد.

ب - مدارک و شواهد مورد استفاده جهت ارزشیابی از هر یک از اجزای مذکور. در قسمت الف با نسم‌نگاهی به الگوهای موجود در ارزشیابی که در حال حاضر مرسوم است. آنچه چهارچوب تقسیم‌بندی را تشکیل می‌دهد. الگوی معروف به Cipp^۱ است. هر چند با توجه به ویژگی‌هایی که ساختار و برنامه‌های امور تربیتی دارد، استفاده دقیق از این الگو را امکان‌ناپذیر می‌سازد.^۲ لکن با بهره‌گیری از قالبهای کلی مورد استفاده، تلاش بر این بوده تا کلیه عناصر دخیل در برنامه‌های تربیتی مورد بررسی قرار گیرند. ذکر این

مطالعه و ارزشیابی فعالیتهای تربیتی در نظام کنونی آموزش و پرورش

○ عزیزالله تاجیک اسماعیلی

● قسمت اول

نکته نیز ضروری است که با کمبود اطلاعات و بافته‌های فعلی ارزشیابی از تمامی این اجزاء و عناصر سرمنست.

مهم‌ترین اجزاء در این ارزشیابی عبارتند از:

۱ - زمینه

۱ - ۱ - دانش آموزان - وضعیت روانی، نگرش‌ها و نظرات آنان

۱ - ۲ - مدرسه - برنامه‌های آموزشی، فعالیتها و امکانات، اولیاء تربیتی و آموزشی

۱ - ۳ - خانواده

۱ - ۴ - رسانه‌های جمعی

۱ - ۵ - فضای اجتماعی - فرهنگی جامعه

۱ - ۶ - هدفیای مطلوب تربیتی و وضع موجود

۲ - درون داده‌ها

۱ - ۲ - برنامه‌های پرورشی داخل مدرسه

۲ - ۲ - برنامه‌های پرورشی بیرون از مدرسه

۲ - ۳ - تربیت بدنی

۲ - ۴ - برنامه‌های پرورشی ضمن برنامه‌های آموزشی

۲ - ۵ - مربیان (پرورشی - ورزش)

۲ - ۶ - امکانات ارائه شده

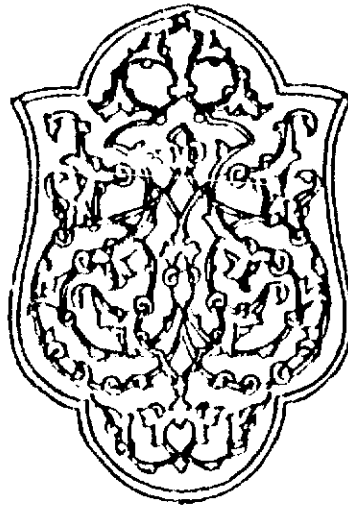
۲ - ۷ - روش‌ها (در اجرای مسابقات - اردوها - اصلاح رفتارها و...)

۳ - فرآیند (اجرای برنامه‌ها)

۱ - ۳ - اجرای برنامه‌های داخل کلاس

۲ - ۳ - برنامه‌های پرورشی داخل مدرسه

۳ - ۳ - روند برنامه‌های اردویی و کانونها

۴ - بازده (فعالیت‌های امورتربیتی)

* داده‌های مورد استفاده

در این ارزشیابی دو منبع عمده مورد استفاده قرار گرفته است.

۱ - تحقیقات انجام شده پیرامون برنامه‌ها و فعالیت‌های امورتربیتی در زمینه‌های مختلف که بصورت طرح‌های پژوهشی و با استفاده از روش‌های علمی - تجربی صورت گرفته است.

۲ - ارزیابی به عمل آمده از برنامه‌های امورتربیتی توسط دفتر معاونت پرورشی که بصورت سراسری و با استفاده از نظرات کارشناسی استانها درباره برنامه‌ها انجام گرفته است. همچنین مطالعه برنامه‌ها و مسائل و مشکلات امورتربیتی که با نظرخواهی از کارشناسی‌های دفاتر ستادی حوزه معاونت پرورشی انجام گرفته است.

در استفاده از هر یک از منابع تنی‌المقدور سعی این بوده که ارزیابی مبتنی بر واقعیات و بدور از قضاوت‌های ذهنی صورت پذیرد، مع الوصف محدودیت منابع، بعضاً مشکلاتی در بدست آوردن نتایج و قضاوت‌های مطلوب وجود داشته است.

۱ - زمینه‌ها و شرایط موجود

در این قسمت عناصر و اجزائی که فعالیت‌های امورتربیتی در متن آنها صورت می‌پذیرد، مورد توجه می‌باشد. مهم‌ترین این عناصر عبارتند از:

۱ - ۱ - دانش آموز

امورتربیتی درسه مقطع سنی ابتدایی، راهنمایی و متوسطه با دانش آموزان مواجه

است. این سه گروه دودوره‌های سنی کودکی، نوجوانی و اوائل جوانی قرار دارند و بطور کلی خصوصیات روانی - رفتاری این گروه‌ها یکی از زمینه‌های اولیه‌ای است که برنامه‌های امورتربیتی باید با آنها مطابقت داشته باشد. ویژگی‌های روانی و رفتاری ناشی از تفاوت‌های جنسی نیز به عنوان یک عامل، بویژه بعد از سنبل بلوغ، بایستی مورد توجه قرار گیرد.

از خصوصیات روانی و شخصیتی دانش‌آموزان ایرانی در سنبل یاد شده نمی‌توانیم تصویر روشنی بدست دهیم، هر چند برای تدوین برنامه‌های مناسب، بهره‌گیری از این اطلاعات ضروری است. برخی مطالعات و تحقیقات انجام شده می‌تواند گوشه‌هایی از خصوصیات یاد شده، بویژه بعضی ویژگی‌های دانش‌آموزان را نسبت به برنامه‌های امورتربیتی نشان دهد که به آنها اشاره می‌شود.

- اوقات فراغت دانش‌آموزان یکی از جنبه‌های مهم و قابل توجه در برنامه‌های پرورشی است. در تحقیقی که در سال ۶۷ توسط اداره کل تربیت بدنی تحت عنوان «بررسی نحوه گذران اوقات فراغت دانش‌آموزان پسر دبیرستانی» انجام گرفت،^۲ بیش از ۵۰ درصد آزمودنی‌ها، انتخاب اول و حدود ۸۰ درصد، انتخاب اول یا دوم خود را ورزش ذکر کرده‌اند. در گروه‌های دیگر (پسر و دختر راهنمایی یا متوسطه) این نحوه پرداختن به فعالیت‌های پرورشی و هنری بسیاری از اوقات فراغت دانش‌آموزان را در بر می‌گیرد که همگی مستلزم برنامه‌های منسجم و هدفدار است.

- در بررسی دیگری، نگرش دانش‌آموزان راهنمایی نسبت به دودرس دینی و قرآن مطالعه گردیده است. برخی از نتایج بدست آمده در این پژوهش عبارتند از:

الف - دانش‌آموزان، معلمین دینی و قرآن را جزء خوش اخلاق‌ترین معلم‌ها شناخته‌اند و هرگز به عنوان افرادی سخت‌گیر و زورگو تلقی نکرده‌اند. مع الوصف میزان علاقه آنها به معلمین دینی از بعضی معلمین دیگر کمتر است.

ب - میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان به معلمین دینی، بویژه نزد دختران، کمتر از معلمین بعضی دروس دیگر است.

ج - کلاس‌های تعلیمات دینی در مقطع ابتدایی جزء حسنه‌کننده‌ترین کلاس‌ها است و یکی از دروس مشکل‌به‌حساب می‌آید.

با توجه به اینکه در بسیاری از مدارس دروس دینی و قرآن توسط مربی امور تربیتی تدریس می‌شود، مطالعه در نحوه برداشت و انتظار دانش‌آموزان از مربی تربیتی مدرسه نیز در مجموعه اجزاء برنامه‌های پرورشی درخور توجه است. برخی پژوهش‌های محدود در سطح مدارس، گونه‌هایی از انتظارات دانش‌آموزان از مربی را نشان داده است که فهرست وار به آنها اشاره می‌شود.

در یک بررسی روی ۱۵۳ نفر دانش‌آموزان پسرانه‌نمایی در منطقه ۱۴ تهران، عمده‌ترین خصوصیات ذکر شده برای یک مربی عبارت بودند از:^۲

- احساس مسئولیت در برگزاری مسابقات فرهنگی - هنری و اردوهای تربیتی
- احساس مسئولیت در ایجاد کتابخانه، ایجاد شوق و علاقه نسبت به مطالعه در شاگردان.

بررسی دیگری روی ۳۳۰ نفر از دانش‌آموزان دختر دبیرستانی نشان داده است مهم‌ترین صفات مورد انتظار از مربیان تربیتی عبارتند از عدم استفاده از روش تنبیه، سعی در کسب محبوبیت در بین دانش‌آموزان، بهره‌مندی از معلومات شغلی و قدرت درک مشکلات دانش‌آموزان.

در دو مطالعه دیگر بر روی دانش‌آموزان دختر و پسرانه‌نمایی،^۳ آنان اظهار داشته‌اند، اخلاق و مهربانی مربی برایشان بسیار مهم است، سپس رعایت عدالت در کلاس، صمیمیت و دلسوزی نسبت به شاگردان و آگاهی نسبت به مسائل سیاسی و اجتماعی و جدیت در حل مشکلات دانش‌آموزان.

از میزان وجود هریک از ویژگی‌های شخصیتی و رفتاری مذکور در بین مربیان

اطلاع دقیقی در دست نداریم، لکن آنچه به عنوان یک نگاه کلی به موارد ذکر شده قابل بیان است، مجموعه‌ای از خصوصیات شخصیتی همراه با توانایی‌های شغلی است که دانش‌آموزان از مربی انتظار دارد.

ویژگی‌های روانشناختی دانش‌آموزان مهم‌ترین بعدی است که مربیان و دست‌اندرکاران برنامه‌های تربیتی باید به آن توجه داشته باشند و علیرغم آموزش‌های بسیاری که در این زمینه تا بحال صورت گرفته، ضرورت آن بخوبی حس می‌شود.^۴

۲-۱- مدرسه

در بررسی مدرسه سه رکن اساسی باید مدنظر قرار گیرد:

الف - برنامه‌های آموزشی
ب - اولیاء تربیتی (مدیر - مربی - معلم ...)

ج - فضا و امکانات

در قسمت الف آنچه قابل ذکر است فقدان نگرش تربیتی منظم و اصولی در برنامه‌های آموزشی است. اصولاً تا بحال برای برنامه‌های آموزشی، هدفهای تربیتی معین و مشخصی وجود نداشته، همچنین معلمین آموزشی در شرح وظایف خود فاقد مسئولیتهای روشن تربیتی می‌باشند. لیکن دروس آموزشی، خواه‌ناخواه اثرات تربیتی متنوعی بردانش‌آموزان باقی خواهند گذاشت. در بحث از وضعیت دانش‌آموزان به نگرش آنان نسبت به دروس دینی و قرآن اشاره شد. در عین حال دانش‌آموزان با آنکه به درس تاریخ علاقه کمی دارند، نسبت به معلمین این درس علاقه زیادی ابراز داشته‌اند. میزان تمایل به اشتغال در شغل معلمی درس علوم نیز در بین شاگردان زیاد بوده است. جهت شناخت دقیق نگرش دانش‌آموزان نسبت به دروس و معلمین دیگر در مقاطع مختلف تحصیلی مطالعات بیشتری لازم است، لیکن آنچه حائز اهمیت می‌باشد. واکنش دانش‌آموزان نسبت به این دروس و معلمین آنها و تأثیرات تربیتی است که در خلال برنامه‌ها می‌توان ایجاد کرد. در ارزیابی عملکرد مربیان امور تربیتی^۵ در

سال ۱۳۶۵، موفق‌ترین جنبه از فعالیت مربیان، مسائل آموزش دینی و قرآن بوده است. این نتیجه نیز تأیید دیگری است بر اثرات تربیتی که در حلال برنامه‌های آموزشی می‌توان ایجاد کرد.

اولیاء آموزشی و تربیتی مدرسه نیز به عنوان عناصر عامل برنامه‌های آموزشی و تربیتی بایستی مورد مطالعه دقیق قرار گیرند. بررسی‌هایی که در زمینه وضعیت مربیان امور تربیتی صورت گرفته، گوشه‌هایی از مسائل موجود در بین این فشر را نشان داده است. گزارش کمیته کار کمیسیون پرورشی شورای تغییر نظام آموزش و پرورش نکات زیر را متذکر می‌گردد.

- فعالیت‌های مربیان امور تربیتی با توجه به اهداف شخص و معین شکل نگرفته‌اند.
- فعالیت‌های مربیان از تنوع فراوان برخوردار است.
- وظایف مربیان بصورت روشن تبیین نشده است.
- هریک از وظایف پیش‌بینی شده برای مربی، مستلزم فرصت فراوان می‌باشد.
- انجام وظایف، نیازمند تخصص‌هایی است که بسیاری مربیان فاقد آن می‌باشند.
- علاوه بر مشکلات بالا، مربیان در انجام وظایف خود از معضلات دیگری رنج می‌برند که نارضایتی شغلی، فقدان شأن و منزلت در مدارس و اعمال سلیقه‌ها در برنامه‌های پرورشی مدارس از آن جمله است.^۶

پژوهشی که تحت عنوان، بررسی میزان علاقه مربیان تربیتی نسبت به شغل خود توسط تعدادی از مربیان پرورشی شاغل در دوره‌های کاردانی انجام پذیرفته، حکایت از آن دارد که در مقطع ابتدایی و راهنمایی، به ترتیب ۸۹ و ۵۳ درصد مربیان دارای مدرک دیپلم هستند. ۴۳ درصد مربیان راهنمایی و ۵/۴ درصد مربیان ابتدایی فوق دیپلم دارند و بقیه دانشجوی هستند و یا دارای مدرک لیسانس و بالاتر می‌باشند. مربیان ابتدایی بیش از مربیان راهنمایی به شغل خود ابراز علاقه کرده‌اند (۹۶ و ۸۹ درصد). اکثریت مربیان اوقاتی را علاوه بر ساعات موظف صرف فعالیت‌های پرورشی می‌نمایند (در ابتدایی ۷۶ و در راهنمایی ۸۷ درصد).

با وجود این در حدود ۳۷ درصد مربیان اظهار داشته‌اند فاقد استعدادها لازم برای انجام وظایف خود می‌باشند و نیز به نظر بسیاری از آنان شغل مربی‌گری جایگاه خاصی در آموزش و پرورش ندارد (ابتدایی ۳۷ درصد و راهنمایی ۵۹ درصد).

وجود این نگرش نسبت به جایگاه خود و در عین حال اظهار رضایت شغلی می‌تواند نگران کننده باشد و این نگرانی از خلال برخی اظهارات و بخصوص ابراز تمایل و درخواست برای انتقال به رشته آموزشی به جای رشته پرورشی را می‌توان مبنایی برای ضرورت توجه جدی به پایگاه شغلی مربیان در نظام آموزشی تلقی کرد.

نوع روابط متقابل اولیاء مدرسه با دانش آموز نیز بایستی مورد بررسی واقع گردد. الگوهای تشویق و تنبیه و روش های آموزشی از این حمله‌اند. برخی مطالعات انجام شده نشان می‌دهد معلمان در روابط با شاگردان خود فقط از الگوهای شفاهی و کلامی تشویق استفاده می‌کنند.^{۱۱} مشکلات روانی دانش آموزان نسبت به مسائل آموزشی و روابط با معلمان نیز قابل تأمل و در برخی موارد، بویژه، در سنین راهنمایی نگران کننده است.

فضا و امکانات موجود در مدارس نیز در مجموع مناسب با انتظارات و برنامه‌های امورتربیتی نمی‌باشد. بخش عمده‌ای از فعالیت‌های پرورشی از قبیل صبحگاه، نماز جماعت، کتابخانه، گروه‌های دانش آموزی و هنری از قبیل روزنامه‌نگاری، تئاتر و امثال آن بایستی از فضای موجود در مدارس استفاده کنند، در حالیکه در وضعیت فعلی کمبود فضا، حتی برای کلاس در مدارس، از معضلات عمده آموزش و پرورش است. نه جایی مناسب برای فعالیت‌های تربیتی وجود دارد و نه می‌توان امید داشت در آینده‌ای نزدیک امورتربیتی بتواند چنین فضایی را در اختیار داشته باشد.

درباره سایر عواملی که به عنوان زمینه‌های فعالیت‌های پرورشی مطرح هستند، در این ارزشیابی سخنی نمی‌گوئیم. یکی به دلیل پرهیز از اطاله کلام و دیگر فقدان اطلاعات مستند و متقن که بتوانیم نظرات را بر آنها استوار نماییم. لیکن در جای خود باید به این عوامل پرداخته شود. مهم‌ترین آنها عبارتند از: معلم، خانواده، رسانه‌های جمعی، فضای اجتماعی - فرهنگی جامعه، هدف‌های غایی تربیتی و وضع موجود.

۲ - درون دادها

۱- ۲ برنامه‌های پرورشی داخل مدرسه. بخش عمده‌ای از فعالیت‌های مربی به صورت‌های مختلف در داخل مدرسه انجام می‌شود. رئوس این فعالیتها عبارتند از:

الف - اجرای برنامه ساعات پرورشی (در مقطع راهنمایی)

ب - تدریس (دروس دینی و قرآن و برخی دروس دیگر)
ج - فعالیتهای فرهنگی - هنری
د - فعالیت‌های گروهی
د- برگزاری امور و مراسم مربوط به مناسبت‌ها (هفته تربیت، هفته بهداشت، هفته دفاع مقدس، دهه فجر و...)
و - فعالیتهای تبلیغاتی (به مناسبت‌های مختلف و در مراسم و برنامه‌های متعدد مدرسه از قبیل صبحگاه، نماز جماعت و...)
ز - پرداختن به فعالیت‌های مشاوره و حل مشکلات روانی و رفتاری دانش آموزان.

ح - انجام اموراداری (جلسات ستاد تربیتی، جلسات اداری داخل مدرسه از قبیل شورای معلمان، انجمن اولیا و مربیان).

نفصل این فعالیتها در گزارش‌های کسب کار کمیسیون آمده است و به مشکلات و مسائل ناشی از تعدد و گستردگی این فعالیتها در همین گزارش اشاره گردیده است. برخی بررسی‌های دیگر که از فعالیتهای برنامه‌های دفاتر ستادی حوزه معاونت پرورشی به عمل آمده نیز توانسته گوشه‌هایی از این مسائل را نمایان سازد.^{۱۲}

اداره کل امور فرهنگی - هنری که مسئول هدایت و اجرای برنامه‌ها و مسابقات فرهنگی و هنری مدارس می‌باشد در مجموع میزان موفقیت برنامه‌های داخل مدرسه را در حد متوسط ارزیابی نموده است و مشکلاتی از قبیل فقدان امکانات تدارکاتی و مالی، کمبود فضا و نامناسب بودن آنها برای فعالیتهای پرورشی در داخل مدارس را جزء عوامل اصلی عده بیشتر برنامه‌ها قلمداد نموده است.^{۱۳}

مشکل مذکور را فعالیتهای مربوط به امور اردویی داخل مدرسه (تعاونی‌ها، گذرنامه مدرسه) نیز مذکور گردیده است.^{۱۴} اداره کل امور اردوها و نیز اداره کل تربیت بدنی در مجموع فعالیتهای داخل مدرسه را موفق ارزیابی کرده‌اند. در عین حال که به مسائل و مشکلاتی اشاره نموده‌اند که در قسمت مربوط به تشکیلات سازمانی و مسائل اداری به آنها اشاره خواهد شد.

دانش آموزان، معلمین دینی و قرآن را جزء خوش اخلاق ترین

معلم ها شناخته اند.

ارزشیابی دیگری که از برنامه های داخل مدارس به عمل آمده، از موفقیت نسبی این برنامه ها، حه از دید محریبان و دست اندرکاران وجه از دید دانش آموزان خبر می دهد.

گزارش ارزیابی عملکرد مربیان امورتربیتی، "مجموعاً موفقیت های مربیان را در ابعاد چهارگانه مورد ارزیابی (آموزش دینی و قرآن، فعالیت های ساسی، حل مشکلات اخلاقی و تربیتی و فعالیت های فرهنگی - هنری) بین ۴۴/۳۸ تا ۴۳/۳۸ از ۴ نمره ممکن بدست آورده است که حاکی از موفقیت قابل توجه آن می باشد. گزارش دیگر تحت عنوان «بازنگری نسبت به برنامه های امور تربیتی استانها و مناطق کشور»، که در سال ۱۳۶۹ توسط معاونت پرورشی منتشر گردیده نیز فعالیت های پرورشی داخل مدرسه (برنامه های فرهنگی - هنری، ساد های تربیتی و تربیت بدنی) را بین ۶/۷۲ تا ۸۷/۸۲ درصد موفق ارزیابی نموده است.

مناطق و استانها، فعالیت های مختلف اردویی و بازدیدها و زیارتها هدایت وانجام می شود و کانونها فرهنگی - تربیتی نیز با فعالیت های گسترده ای که از سال ۱۳۶۶ در سراسر کشور آغاز کرده اند با هدف غنی کردن اوقات فراغت دانش آموزان و رشد استعداد های نهفته آنان در زمینه های فکری و هنری و پیشگیری از بروز مفاسد اخلاقی در بین دانش آموزان، فعالیت های متنوعی را در مراکز کانونها سازماندهی و هدایت می نمایند. با توجه به مسائل و مشکلات متعددی که هریک از این دو تشکیلات با آنها مواجه هستند، میزان موفقیت خود را در حد «خوب» ارزیابی نموده اند.

گزارش ارزیابی دفتر معاونت پرورشی نیز میزان موفقیت این برنامه ها را بیش از ۷۷ درصد بدست آورده که تأییدی است بر این نکته که برنامه های مذکور در مجموع خوب انجام پذیرفته اند.

۳-۲- تربیت بدنی

علیرغم آنکه فعالیت های تربیت بدنی مجموعاً در دو بند قبلی می گنجد، لیکن به دلیل اهمیت و تفاوت نسبی آنها در مقایسه با دیگر فعالیت های امور پرورشی ضروری است به چند موضوع درباره آن اشاره شود.

در یک بررسی با عنوان «بررسی نحوه اجرای درس تربیت بدنی در مدارس ابتدایی آموزش و پرورش تهران» این نتیجه بدست آمده که در مدارس ابتدایی به درس ورزش اهمیت داده نمی شود. درس مذکور از طرف مدیران بی ارزش تلقی می گردد و اکثر معلمین ورزش از آمادگی و تخصص لازم برای انجام مسئولیتها بهره مند نیستند. همچنین نیروی انسانی شاغل در مدارس با برنامه ها انطباق ندارد و مدارس فاقد فضا و امکانات ورزشی لازم می باشند.

۲-۲- برنامه های بیرون از مدرسه

محورهای عمده برنامه ها و فعالیت های بیرون از مدرسه امور تربیتی سه چیز است.

الف - فعالیت های اردویی

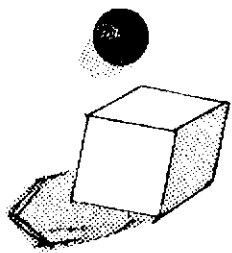
ب - برنامه های کانونهای فرهنگی -

تربیتی

ج - بازدیدها و زیارتها

سازماندهی و هدایت برنامه های مذکور توسط دو دفتر در حوزه معاونت پرورشی صورت می گیرد: اداره کل امور اردوها و اماکن تربیتی و دفتر مرکزی کانونهای فرهنگی - تربیتی.

در قسمت اردوها، برگزاری اردوهای مختلف از قبیل اردوهای دانش آموزان ممتاز - برگزیدگان مسابقات فرهنگی - هنری

در مطالعه انجام شده در سطح دفاتر معاونت پرورشی در اردیبهشت ۷۰ نیز وجود برخی مشکلات در وضعیت ورزش مدارس توسط کارشناسان حوزه ستادی گزارش گردیده است. باین بودن سطح نیروی انسانی مدارس از نظر کمیت و کیفیت، کم توجهی به امر ورزش، کمبود فضای ورزشی از جمله مشکلاتی است که برنامه‌ریزان را در حوزه تربیت بدنی رنج می‌دهد.

۴-۲- برنامه‌های پرورشی ضمن مواد آموزشی

در بحث از وضعیت دانش‌آموزان در اولین محور به نقش پرورشی برخی دروس از جمله تعلیمات دینی و قرآن اشاره شد. این امر که مواد درسی و آموزشی همواره دارای ناز تربیتی هستند، بطور دائم و مستمر مورد تأکید و هشدار امور تربیتی بوده است. محتوای مواد درسی، اهداف نهفته در این برنامه‌ها و تعامل معلم - شاگرد در کلاس و مدرسه از نقطه نظر تأثیرات تربیتی تا بحال مورد بررسی و مطالعه جدی واقع نشده‌اند و حال آنکه این عناصر می‌توانند تأثیرات جدی بر روند نتایج فعالیت‌های پرورشی داشته باشند.

اجرای کلاس‌های پرورشی از سال ۱۳۶۷ در سطح مدارس راهنمایی نشان داده است که بسیاری از فرآیندهای تربیتی در خلال روابط مربی - دانش‌آموز و در لابلای محتوای فعالیت‌های به ظاهر درسی قابل انتقال و اجرا هستند. لیکن نه این برنامه در مقاطع ابتدایی و متوسطه حبابی دارد و نه یک رابطه سازمان یافته و اصولی بین برنامه‌های آموزشی و پرورشی، بویژه در اهداف آنها ایجاد گردیده است. تنها از تسایط موجود در حال حاضر، وجود سندهای تربیتی در مدارس است که آن هم با چند اشکال مواجه می‌باشد، از جمله اینکه سندها با دلایل مشکلات متعدد فعالیت مطلوب را ندارند و نیز معلمان کمتر نسبت به خواسته‌های امور تربیتی در سندها اقبال و توجه نشان می‌دهند.

۵-۲- مربیان (پرورشی - ورزش)

وضعیت مربیان را در سه جنبه عمده می‌توان بررسی نمود:

الف - معلومات و آموزش‌ها

ب - شرح وظایف

ج - خصوصیات شخصیتی و رفتاری

الف - معلومات و آموزش مربیان از

حمله مسائل جدی مورد توجه امور تربیتی و تربیت بدنی بوده است. در حال حاضر تعداد بسیار زیادی از مربیان تحت پوشش دوره‌های کاردانی امور تربیتی قرار دارند. هدف امور تربیتی آن بوده که در فاصله زمانی نزدیکی کلیه مربیان پرورشی مدارس حداقل دارای مدرک فوق دیپلم باشند. دوره‌های کارشناسی امور تربیتی نیز در حال حاضر فعال هستند و هر ساله تعدادی از مربیان را برای امور برنامه‌ریزی تربیتی و مربی‌گری مدارس آموزش می‌دهند.

تربیت بدنی نیز در این زمینه فعالیت‌های فراوانی انجام داده است. مع الوصف همانطور که اشاره شد غالب مربیان ورزش از توان و کارآیی لازم برای اجرای برنامه‌ها برخوردار نیستند و بایستی تحت پوشش آموزشی قرار گیرند. تربیت بدنی توانسته است تا پایان سال ۱۳۶۸ حدود ۱۱۰ نفر را در دوره کارشناسی و ۲۸۰۰ نفر را در مقطع کاردانی زیر پوشش آموزشی قرار دهد. در همین زمان حدود ۶۵۰۰ نفر از مربیان امور تربیتی به دوره‌های کاردانی تاستانی راه یافته‌اند و نزدیک به ۵۰۰ نفر در دوره کارشناسی برنامه‌ریزی امور تربیتی به تحصیل مشغول با فارغ التحصیل گشته‌اند.

در همین حال دفاتر ستادی حوزه معاونت پرورشی برای دوره‌های آموزش ضمن خدمت مربیان با افزایش معلومات آنان کتب و جزوات متعددی را منتشر نموده‌اند. لیکن در اغلب موارد فقدان توانایی شغلی و علمی مربیان از مسائلی بوده است که دست‌اندرکاران برنامه‌ریزی و کارشناسان امور تربیتی با آن مواجه بوده‌اند.

ارزیابی عملکرد مربیان امور تربیتی نیز فقدان اطلاعات کافی روانشناختی و مسائل

تربیتی در بین مربیان را نشان داده است. با تفکیک شرح وظایف مربیان به دو شاخه «امور پرورشی» و «مشاوره» آموزش مربیان برای فعال‌کنندگی مشاوره تربیتی و رفتاری نیز مطرح گردید. برای انجام آموزش‌های لازم در این قسمت، ضمن گنجاندن مواد مربوط به مشاوره تربیتی و رفتاری در برنامه‌های آموزشی مربیان، رشته «امور تربیتی و مشاوره» نیز به پیشنهاد معاونت پرورشی وزارت آموزش و پرورش در چند دانشگاه کشور دایر گردید که فارغ التحصیلان آن مربیان مدارس را در دوشاخه ذکر شده تشکیل خواهند داد.

ب - شرح وظایف مربیان امور تربیتی از جمله معضلات عمده‌ای است که تاکنون راجح‌های اصولی و مفیدی برای آن ارائه نشده است. مسئله شرح وظایف نه تنها مشکل مربیان مدارس می‌باشد، بلکه در سطح مسئولین مناطق، استانها و حتی حوزه‌های ستادی نیز وجود دارد. در گزارش واصله از دفاتر ستادی، تنها لیست فعالیت‌های مسئولان و مدیران دفاتر به حدود ۹۰ عنوان کلی فعالیت برمی‌خوریم که در بین آنها اداره کل امور فرهنگی - هنری و کانونهای فرهنگی - تربیتی نسبت به سایرین از مشغله بیشتری برخوردارند. مربیان مدارس نیز قریب بیش از ۳۰ نوع فعالیت را در شرح وظایف خود دارند که در انسجام و هدایت برنامه‌ها سردرگمی و ابهام بیش می‌آورد. تنوع و بعضاً نفاوتهای موجود در فعالیت مربیان در مناطق نیز بر این سردرگمی می‌افزاید. در گزارش کسسه کار کمسیون به برخی از این مسائل اشاره گردیده است.

ج - خصوصیات شخصیتی و رفتاری مربیان - از ویژگی‌های شخصیتی مربیان اطلاعات تجربی دقیقی در دست نیست. شاید تا حال این موضوع برای امور تربیتی اولویت بیشتر نسبت به سایر مسائل نداشته است. لیکن ترسیم چهره یک مربی ایده‌آل از نظر روانی و رفتاری از مسائل حائز اهمیت است. ارزیابی عملکرد مربیان مسن این نکته است که خصوصیات شخصیتی مربی در موفقیت یا عدم موفقیت او دارای اثر قابل توجه است. بطوریکه برخی مواردی که

مربیان در آنها موفق تر از سایر موارد ارزیابی گردیده اند عبارت بودند از:

۱ - میزان رضایت دانش آموزان از اخلاق و رفتار آنان

۲ - میزان دلسوزی و علاقه آنان نسبت به حل مشکلات تربیتی و اخلاقی دانش آموزان.

۳ - روابط صمیمی و دوستانه با دانش آموزان.

در بحث از «دانش آموز» (۱ - ۱) نیز ملاحظه شد بیشتر خصوصاتی که از مربیان انتظار دارند. ویژگی هایی از قبیل حسن خلق، صمیمیت و دلسوزی است که جزء خصوصیات شخصی آنان قرار می گیرد. با توجه به ماهیت فعالیت های پرورشی، تأکید بر این جنبه قابل توصیه است. مربی در مدرسه عنصر پرورشی به معنای خاص کلمه است و یک رابطه مطلوب تربیتی بین او و دانش آموز در درجه اول، مستلزم برخورداری وی از خصوصیات والای شخصیتی است.

نسبت به حصول برخی از خصوصیات مذکور بایستی از طریق گزینش های اصولی مربیان اطمینان حاصل شود و برخی نیز در خلال دوره های آموزشی و توجیهی و با نظارت های مستمر تحقق یابند. در این راه موانعی وجود دارند که از آن جمله کم رنگ شدن روزافزون ملاک های گزینش، فقدان حاذقانه برای مربیگری و در نتیجه داوطلب شدن افراد با درجات پایین تر ملاک ها، وعدم کنترل و اشراف معاونت پرورشی بر اجرای آموزش های ضمن خدمت بواسطه انفکاک آن از این معاونت و اجرای آموزش ها توسط معاونت تأمین نیروی انسانی را می توان نام برد.

۶-۲- امکانات

اکثر بررسی ها و جستجوها در وضعیت امور تربیتی حاکی از رنج شدیدی است که این نهاد از کمبود امکانات، چه امکانات مادی چه نیروی انسانی و مسائل اداری و سازمانی متحمل می شود. معیار این قضاوت البته چیزی است جز اهداف و برنامه هایی که سعی در نیل به آنها است. نازنگری

نسبت به برنامه های امور تربیتی استانها و مناطق کشور که توسط دفتر معاونت پرورشی صورت گرفته حاکی از آن است که متصدیان استانها کمترین حد موفقیت این نهاد را در فراهم آوردن تمهیدات خدماتی و مالی، امور سازمانی و نیروی انسانی می دانند. (حدود ۶۸/۵ درصد). در این میان، وضعیت بهتر از آن تشکیلات تربیت بدنی بوده و کمیت و کیفیت نیروی انسانی و تجهیزات نسبت به سایر زمینه های مالی از ضعف بیشتری برخوردار بوده اند. دفاتر و ادارات کل ستادی نیز در رابطه با مسائل مذکور به برخی از موارد اشاره کرده اند، از آن جمله:

۱ - کمبود نیروی انسانی (مربی) نسبت به دانش آموزان شاخص پیش بینی شده مربی نسبت به دانش آموز، ۱/۳ است و در حال حاضر با وجود قریب ۱۵ میلیون دانش آموز در سراسر کشور، علی الاصول مدارس بایستی از حدود ۳۸۰۰۰ مربی بهره مند باشند. در حالی که در برخی استانهای کشور این نسبت بیش از ۱/۳ است. با توجه به اینکه نسبت ۱/۳ در اصل برای فعالیت مربیان کافی نیست، وجود مشکل نیروی انسانی بخوبی مشهود است. وضعیت فعلی با افزودن شدن امر بهداشت و تغذیه مدارس به معاونت پرورشی، کمبود نیروی برنامه ریزی و اجرایی در این زمینه نیز از دیگر مسائل می باشد.

۲ - نارسایی و کمبود بودجه ها و اعتبارات از مشکلات دیگر اداری و مالی است. کذب دفاتر ستادی معاونت به موضوع فقدان اعتبارات کافی به عنوان یک مشکل بنیادی اشاره کرده اند. بودجه سرانه امور تربیتی و تربیت بدنی علیرغم افزایشی که در سال تحصیلی ۷۰ - ۶۹ داشته، با توجه به ضرورت و گستردگی فعالیت های پرورشی به نظر می رسد ناچیز باشد. تفاوتهای موجود در پرداخت حق الزحمه افراد شاغل بویژه در قسمت های هنری با آنچه در برون از وزارت آموزش و پرورش معمول است نیز از دیگر مشکلات در این زمینه است.

۳ - تشکیلات سازمانی موجود از سطح

وزارت تا مدارس در مواردی نارسایی نشان می دهد. در حال حاضر دفتر مرکزی کانونهای پرورشی علیرغم فعالیت گسترده ای که در حد ۵۰۰۰ باب کانون در سطح کشور دارد، تشکیلات سازمانی مدون و مستقلی ندارد و این امر برای نیروهای شاغل مشکلات عمده ای را فراهم می آورد و بعضاً باعث فرار آنها می گردد. اداره کل تربیت بدنی، امور اردوها و امور عمومی نیز در وضعیت فعلی معاونت پرورشی از فقدان بست های سازمانی کافی رنج می برند.

۴ - مشکل نیروی انسانی در سطح استانها و مناطق نیز مشهود است. در حال حاضر مناطق کشور، هیچکس برای فعالیت های پرورشی بست کارشناسی ندارند. در حالی که با توجه به پیچیدگی این فعالیت ها و لزوم تصمیم گیری های مناسب، وجود افراد کارشناس در سطح مناطق و شهرستانها ضروری است. عدم کشش تشکیلات آموزش و پرورش مناطق یکی از عوامل عمده این مشکل است. اصلاحاتی که اخیراً در تشکیلات سازمانی معاونت و استانها توسط سازمان امور اداری و استخدامی انجام شده تا حدودی می تواند حلال مشکلات باشد. لیکن هنوز جوایز و انتظارات امور تربیتی نیست.

۵ - مشکلات دیگر در محور تدارکات و امکانات را خلاصه وار می توان به صورت ذیل برشمرد.

- فقدان امکانات برای فعالیت های داخل مدرسه از قبیل کتابخانه، محل برای فعالیت های گروهی و نمازخانه.

- فقدان تشکیلات سازمانی قوی و مناسب برای هدایت فعالیت های نوجوانان و جوانان.

- کمبود کانونهای فرهنگی - تربیتی و کمبود نیروهای متخصص و کارآمد در آنها.

- مشکلات موجود در بهره گیری مناسب از اماکن اردویی و تصرف بخش قابل توجهی از آنها توسط نهادها و ارگانهای دیگر.

- کندی شبکه ارتباطی بین دفاتر ستادی و اجرایی و مناطق کشور.

- کمبود امکانات و ابزارهای لازم برای فعالیت های پرورشی و ورزشی.

ادامه دارد